

L'hiperdesconcert educatiu d'Eivissa

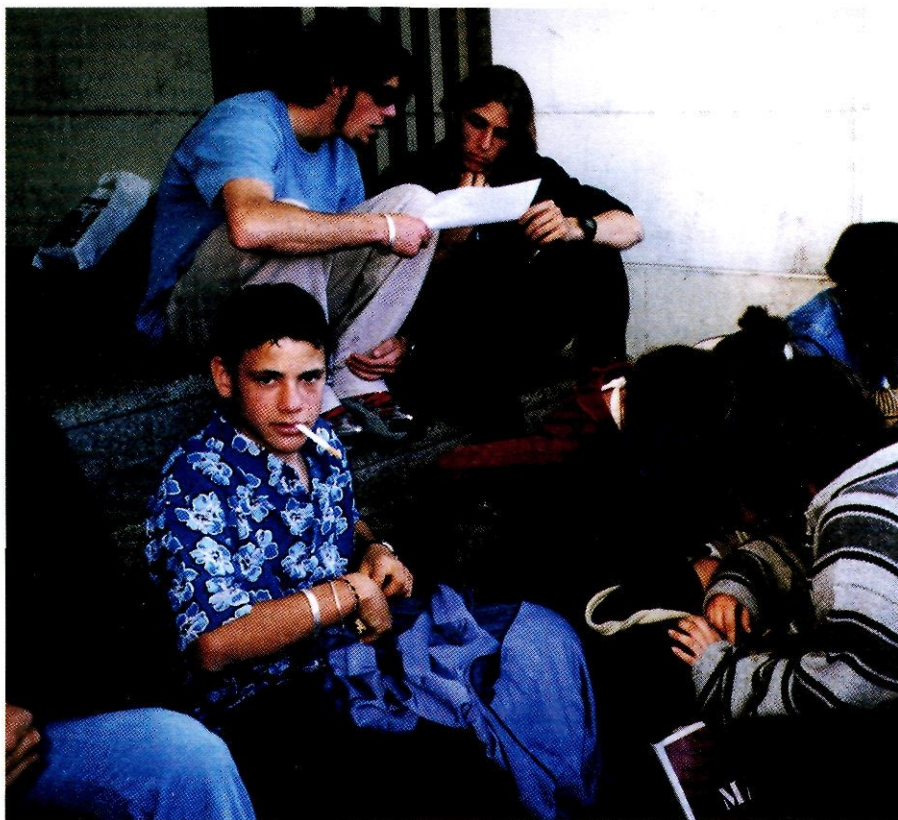
per Bernat Joan i Marí

Quan Salvador Cardús publicà, ara farà dos anys, el seu magnífic assaig titulat *El desconcert de l'educació*, es feia previsible que es produïssin reaccions considerables dins l'àmbit educatiu. Cardús fa, en aquest llibre, una crítica molt acurada i ben estructurada dels defectes que el sistema educatiu presenta a casa nostra, i fa un esforç per depurar responsabilitats de tots els sectors implicats en l'educació: autoritats educatives, mestres, pares i mares... Del llibre se'n desprèn una idea fonamental: tothom tenia clar que calia substituir el sistema educatiu tradicional, però no se sabia per quin nou sistema substituir-lo. Per aquesta raó, actualment ens trobam en una etapa de desconcert, de buit, d'impàs.

En la situació actual, tothom hi té les seues responsabilitats:

a.- Les autoritats educatives, perquè han dissenyat un sistema que, en les nostres condicions polítiques, socials i, sobretot, econòmiques, resulta de fet inaplicable (i, per tant, negatiu). S'ha pensat en un sistema d'extensa especialització, alta creativitat i poca dedicació a les matèries instrumentals. Es tracta, per tant, d'un sistema que requereix un abocament extraordinari de recursos, o resulta del tot impossible de dur a la pràctica. Així mateix, l'actual sistema educatiu promou l'experimentació i la pràctica pròpies del constructivisme; tot plegat, impossible sense una forta inversió econòmica.

b.- En aquest context, els professionals de l'ensenyament també poden dimitir prou fàcilment de les seues responsabilitats. Amb un sistema poc realista, amb manca de recursos i amb una consideració social i professional dels ensenyants cada vegada més precària, l'abúlia i la passivitat estan servi-

Sovent els joves construeixen la seva identitat contra l'ordre establert. (Foto: Esperança Marí.)

des. Així, el mestre se sentirà més deslliurat del pes de les seues responsabilitats com a educador, i de l'exigència sobre els alumnes. Si importa més la creativitat esmerçada que no l'obra acabada, si és més important el camí que no el resultat final, si allò que enriqueix és l'experiència i no la feina ben feta, el mestre pot dimitir de la que fins ara havia estat la seua funció principal —ensenyar— sense gaires càrrecs de consciència.

c.- I tot plegat té l'excusa perfecta en la dimissió dels pares. La nostra societat no constitueix un context gaire adequat per a l'educació dels infants. I no només —ni bàsicament— per les condicions dels infants mateixos, sinó per les prioritats i pel ritme de vida dels seus pares.

En aquest sentit, Salvador Cardús hi fa una aportació que entenc que és extraordinària. Es tracta d'una digressió sobre la importància del temps. L'èxit en els estudis (i en la pròpia formació en general) guarda una relació directa amb la capacitat de distribuir-se el temps d'una manera adequada. Avui dia tant els estudiants com els seus progenitors, de manera bastant generalitzada, són poc propensos a distribuir-se el temps d'una manera convenient. Vivim en una societat poc amiga de les regularitats (i, pel que fa als estudis, en la regularitat hi trobam una gran part de l'eficàcia). Molta gent pot considerar "antiquat" o "poc creatiu" el fet d'establir un horari per estudiar o un horari per anar a dormir. I, encara, entre aquells que l'establei-

xen sol predominar la tendència a botar-se'l tantes vegades com sigui convenient. Una visita, l'emissió d'un partit de futbol o l'aniversari d'un amic seran bones excuses per desfer el propòsit d'estudiar de cinc a vuit o d'anar-se'n a dormir a les deu del vespre.

En un article que vaig publicar a *Diario de Ibiza*, titulat "La dimissió dels pares", vaig apuntar la idea que, en relació a l'educació dels infants, la pitjor combinació possible és la dels pares que els poden dedicar poc temps i, alhora, tenen una visió liberal, poc rígida i poc intervencionista en l'educació dels fills. Record bastants converses en relació a aquest article, de vegades amb gent que mostrava el seu acord, però també, en diverses ocasions, amb gent que expressava les seues divergències. Com que el diàleg sempre estimula i enriqueix, crec que (em) fou molt positiu, aquell intercanvi.

El desconcert, en definitiva, no afecta només l'educació, i s'inseureix plenament en el context de la societat. Unes certes millores en l'educació podrien, tal vegada, contribuir a pal·liar-lo, però, en qualsevol cas, dubt que fossin determinants o suficients.

DESESTRUCTURACIÓ FAMILIAR EN UNA SOCIETAT DESESTRUCTURADA

Qui ha de tenir cura dels infants? La resposta tradicional, transversal i majoritària, a la nostra part del món, seria: abans que ningú altre, la família. Entenem el concepte en un sentit ampli i ho deixam així. Coneixem poques excepcions a aquesta regla general: potser la més destacada són els kubbutzim d'Israel, únic cas de comunisme real, operat en un país abominat pels comunistes. En aquestes col·lectivitats agràries israelianes és la comunitat en el seu conjunt la que s'ocupa dels infants. Aquests tenen uns pares biològics, però són de tota la comunitat. Resulta difícil, des de la nostra perspectiva actual, d'aventurar què

hauria pogut passar si haguessin proliferat les comunes hippies dels anys seixanta i setanta. Però, com que tot plegat va quedar en un no-res, només faríem càbales i retxes dins la mar.

La família ha sofert, emperò, com a institució social, canvis molt importants, durant les últimes dècades. A Eivissa, hem passat de la família extensa, pròpia de la societat tradicional, amb avis, oncles i tiets fadrins, pares i infants compartint un mateix espai domèstic, a la família nuclear, formada per una parella i, si en tenen, els seus infants. Així mateix, han anat sorgint noves formes d'organització familiar: famílies monoparentals (amb la mare o, molt més rarament, el pare amb els infants), etc. I, si la nostra part del món avança en la direcció més previsible, aviat hi haurà famílies formades per una parella del mateix sexe i, eventualment, infants (propis o adoptats). Totes aquestes possibilitats entenem que reforcen la família com a institució social, en comptes de suposar-ne una mena de dissolució, com proposen els sectors més conservadors de la nostra societat.

Malgrat la flexibilitat actual de la institució familiar, podem afirmar que existeix una notable desestructuració en aquest àmbit. Per exemple, cada dia és més freqüent que hi hagi pares que es desentenquin de tenir cura dels seus fills, o pares que no estiguin emocionalment capacitats per donar-los tot l'afecte que necessiten; o, fins i tot, pares que, sense desentendre-se'n, no sàpiguen mínimament com han de tractar-los.

Els educadors, avui dia, han d'estar preocupats pel fet que molts dels actuals educands el dia de demà (no gens llunyà en el temps) seran persones adultes que tendran fills. Pensem-ho per un moment: quina classe de fills tendran els nostres alumnes actuals? Arribat a aquest punt de la reflexió, no puc evitar de recordar el comentari d'una col·lega, ja veterana, en relació a algun estudiant conflictiu: "Ja ho deia, jo, fa vint

anys, que aquests joves no estarien preparats per tenir fills!"

Tornant a combinacions possibles, la millor —la ideal— és la d'una societat estructurada, amb unes famílies (del tipus que sigui) també ben estructurades. En un context d'aquestes característiques es facilita enormement la tasca educativa.

La pitjor combinació possible és la d'un es desestructurada en una societat també desestructurada. En aquest cas, l'educació pot esdevenir una tasca pràcticament impossible. Les altres combinacions resulten del tot improbables. No és fàcil pensar en una societat desestructurada amb famílies que no se'n ressentin, de la mateixa manera que no es concep una gran desestructuració familiar en una societat amb estructures ben sòlides.

Entre nosaltres, la desestructuració social i la familiar van paral·leles. Un creixement desmesurat i descontrolat, una immigració que actualment forneix la meitat de la població de l'illa, són el camp adobat per a aquesta problemàtica.

Sense tenir estudis sobre el tema (no fets per desinterès, per peresa o perquè són políticament incorrectes: tres poderoses raons!), m'atreviria a dir que el major grau de desestructuració familiar es troba entre els sectors de la immigració menys arrelats a Eivissa. D'altra banda, resulta ben natural que la manca d'estabilitat personal (laboral, econòmica, familiar) comporti desestructuració.

En un context més general, s'ha d'apuntar que la societat eivissenca ha canviat a una velocitat tan vertiginosa que resulta del tot difícil l'assimilació dels canvis per part de la pròpia societat. Hem passat d'una societat tradicional monoètnica, amb una economia dominant de subsistència, a una societat postindustrial pluriètnica, organitzada al voltant del turisme. El canvi, de dimensions extraordinàries, s'ha produït també a una velocitat més que considerable: allò que a la majoria de les socie-

tats europees s'ha produït en dos segles o dos segles i mig, entre nosaltres s'ha produït en devers mig segle.

IMMIGRACIÓ NO INTEGRADA I INTERXENOFÒBIES

Hem apuntat que la societat eivissenca ha passat de ser monoètnica (amb emigració cap a l'exterior) a rebre un contingent important de població immigrada. Poques societats, a Europa —si és que n'hi ha cap—, han rebut un contingent immigratori similar al que ha arribat als Països Catalans. Actualment, a Eivissa, més de la meitat de la població és directament immigrada o forma part de la segona generació immigrant, formada pels fills d'immigrants directes.

La primera gran onada immigratòria, a les illes Pitiüses, es produeix durant les dècades dels seixanta i dels setanta, durant el desenvolupisme franquista. En plena dictadura, repressora dels trets d'identitat propis dels Països Catalans, la integració dels immigrants (majoritàriament espanyols, procedents d'Andalusia, d'Extremadura o de Castella) resulta del tot impossible.

Aquesta primera generació im-

migrada, doncs, no pot ser rebuda en condicions de normalitat (ni remotament) i, per tant, de manera prou generalitzada, no s'integrarà ni lingüísticament ni culturalment.

Això ha provocat l'existència, per primera vegada en la nostra història des de la conquesta catalana de 1235, d'una generació de persones que han nascut a Eivissa, però que no parlen català, ni comparteixen la cultura popular tradicional de l'illa, ni tan sols (en la majoria dels casos) se senten eivissencs (fora de la mera referència geogràfica). Aquesta generació pot resultar (quant a integració acadèmica, però també pel que respecta a la seua integració sociocultural) especialment difícil. Sense els referents lingüístics i culturals propis d'Eivissa, es pot refugiar en la identitat que teòricament les engloba totes (a nivell d'Estat espanyol), però que de fet és usada per anorrear les pròpies de Galícia, d'Euskadi i dels Països Catalans. Així, doncs, ara mateix s'està produint un procés de concentració dura de la ideologia espanyolista en aquests segments de població (en contra, per tant, de l'ensenyament en llengua catalana, de l'assumpció del català com a tret d'identitat col·lectiu propi, etc).

Actualment s'està produint, també arreu dels Països Cata-

lans, una segona onada immigratòria, de procedència molt més diversificada que no pas la primera. Vénen al nostre país més persones procedents de les zones més deprimides d'Espanya, però també de països del Tercer Món, amb procedències diverses: magribins, hispanoamericans, asiàtics, subsaharians... Els bagatges culturals dels diferents grups són molt diversos, així com les actituds prèvies envers el nostre sistema educatiu i envers el nostre patrimoni cultural.

El fet que tenguem, a Eivissa, una societat pròpia minoritzada i desestructurada, un primer contingent immigratori no integrat i un segon contingent que actualment s'està assentant a l'illa ens permet de preveure —per tal de prevenir-les— situacions conflictives que es poden arribar a produir.

En primer lloc, hem d'apuntar que la minorització sol causar reaccions defensives (que podrien ser confoses amb actituds xenòfobes, però que tenen una qualitat substancialment diferent). L'ensenyament, òbviament, ha d'aconseguir que no es donin actituds que suposin discriminacions entre els drets de les persones, o enfrontaments per causes culturals, d'origen, etc. Però també ha de tenir en compte les circumstàncies en què es donen aquests fenòmens, per tal de poder-los donar una sortida adequada.

En segon lloc, el fet que el primer contingent immigratori no estigui lingüísticament i culturalment ben integrat a Eivissa crea un problema afegit de dimensions difícils de calcular. Si s'hagués produït la integració sociocultural en condicions de normalitat —impossible, a causa de la persecució lingüística i cultural imposada per la dictadura franquista—, a hores d'ara, el problema seria considerablement més fàcil de resoldre. Que no vol dir que resultàs fàcil, sinó que, senzillament, estariem a l'altura de països com França, Dinamarca o Alemanya per resoldre'l.

El desconcert en l'educació requereix la construcció d'un model alternatiu. (Foto: Esperança Marí.)

PER ENSENYAR, CAL SABER

El desconcert educatiu que existeix en la societat occidental en general, a la nostra part del món, esdevé un hiperdesconcert. Per començar, no tenim un model educatiu que permeti donar sortida a les múltiples problemàtiques que ha d'abordar la nostra escola. No existeix un model propi per a les Illes Balears (llargament reclamat), ni un model aliè que sigui clar pel que fa al tractament de qüestions fonamentals: la integració sociocultural, l'assoliment d'un ordre acadèmic adequat, l'establiment de destreses mínimes a assolir per tot l'alumnat, l'avaluació permanent del professorat, la relació entre el sistema educatiu i la societat, i un llarg etcètera que ens podem estalviar de comentar en aquest paper.

Que el desconcert educatiu sigui majúscul entre els pares no fa més que augmentar la sensació d'inseguretat i de provisionalitat del sistema en el seu conjunt. Vivim en una societat que no té els consensos mínims que permeten el funcionament normal de qualsevol societat humana. El tema resulta especialment greu, perquè, sense l'existència d'aquests consensos, resulta difícilíssim —per no dir del tot impossible— articular un sistema d'ensenyament que pugui funcionar mínimament.

D'altra banda, molts prejudicis de la nostra societat s'aboquen directament sobre el sistema educatiu. Per ensenyar, primer cal saber. I això de vegades no es té en compte. Prenem com a exemple els projectes d'integració dels estudiants magribins que, cada vegada més, van a centres d'ensenyament de les illes Balears i Pitiüses (igual que ocorre al Principat i al País Valencià). Imbuïts pel prejudici jacobi que a cada estat (o a cada nació, segons terminologies i punts de vista) li correspon una llengua, tendim a pensar que tots els magribins parlen àrab. Res més lluny de la realitat. A les Illes, encara no existeixen estudis sobre el percentatge de magribins àraboparlants que tenim,

En l'etapa de formació, els joves necessiten models de referència clars. (Foto: Esperança Mari.)

però al Principat s'ha fet algun sondeig sobre aquest tema. A la comarca d'Osona, per exemple, el vuitanta per cent dels nordafricans que hi viuen parlen tamàzight (la llengua berber). Amb la voluntat d'integrar aquests suposats àrabs, les nostres autoritats educatives preparen mediadors culturals, que, per norma general, són persones que saben àrab (però no tamàzight, per exemple), i que projecten sobre els berbers dels quals s'ocupen tots els prejudicis que hi projecten els membres de la cultura dominant al seu país d'origen. Com si, transposant clarament l'exemple, un catalanoparlant no castellanitzat fos castellanitzat per les autoritats alemanyes, si la seua família havia emigrat a Alemanya!

No es tenen clars els límits intel·lectuals quant a l'organització del sistema, però tampoc els límits ètics i morals. Tot plegat, resulta bastant poc reconfortant, especialment per a les persones que viuen —que vivim— de fer d'ensenyants, intentar educar uns infants absolutament desconcertats i crear una ciutadania que sigui alhora el màxim de lliure possible, responsable i conscient de l'entorn social en el

qual es desenvolupa. Contràriament, el desassossec actual tendeix més a crear ciutadania apàtica (el menfotisme constitueix una xacra indiscutible d'aquesta societat), mancada de compromís; o acrítica (directament disposada a donar per bo allò que sigui pensament políticament correcte, encara que els àrabs aprofitin l'emigració per continuar capolant la cultura berber); o afectada de badoqueria supina (quan es reclama la llibertat per a la dona europea, però no es reclamen els mateixos nivells de llibertat per a les dones immigrades procedents del món àrab o de l'Àfrica subsahariana; o quan es predica la necessitat d'una societat completament laica per als europeus i en canvi es considera un tret "cultural" el fet de no diferenciar religió de política a d'altres parts del món).

Reclamar la configuració d'un Model Educatiu Propi per a les Illes Balears pot constituir, com a mínim, un exercici per intentar posar una mica d'ordre en tot aquest desgavell. Si no s'assoleix, almenys s'haurà pensat en el tema, i hauré esdevingut una mica més conscients, i, eventualment, potser també una miqueta més autònoms. ■